

*Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard og Peter Widell (udg.):
14. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus 2012*

Resume:

Ordschemaet for dansk og Ikke-Stød

Hans Basbøll
Syddansk Universitet

Paul Diderichsens velkendte sætningsskema for dansk (med grundstrukturen F || v s a | V S A for den simple helsætning) har en parallel i (hvad jeg kalder) Ordschemaet hvor ordet er rammen og morfemerne er elementerne: skemaerne udtrykker både en lineær rækkefølge og en struktur (bl.a. er der både pladser og felter i sætningsskemaet), der er en sammenhæng mellem grammatisk indhold og position (fx er der en særlig position for det finitte verbal), visse grammatiske størrelser kan have flere placeringsmuligheder (som frie adverbialer i sætningsskemaet), og der er i talesprog en sammenhæng mellem position og prosodi.

I mit foredrag vil jeg (ud over ovenstående paralleller) diskutere ordschemaets almenlingvistiske begrundelse på grundlag af begrebet grammatikalisering. Jeg vil søge at vise at skemaets overordnede struktur kan afledes fra nogle generelle principper vedrørende produktivitet og integrering mellem stamme og endelse, kombineret med en hypotese for den særsproglige grammatikalisering for dansk (det hænger sammen med sprogspecifikke fonologiske og især morfologiske forhold).

Jeg vil herudover i detaljer påvise sammenhængen mellem position og indhold (morfologisk og fonologisk) i ordschemaet for dansk, ud fra eksempler som hus+e+ne+s, mus+ene, spild+te+s (præt.pass.) og klæd+t+e (præt.ptc.pl.). Jeg vil lægge særlig vægt på ordschemaets fo-

nologiske konsekvenser: vokalforkortelse i fx lyst, adj., bortfald af ”blødt d” i fx rødt, født, og i særlig grad stødet. Sammenhængen mellem Ordskemaet og stødet er at i det hjemlige ordforråd (inkl. latinske, græske og tyske lån) er IKKE-STØD det markerede for tunge stavelser, og lige præcis Ordskemaet definerer hvornår tunge stavelser ikke har stød. Denne sammenhæng vil være en rød tråd igennem mit foredrag.